
Reflexen

T.T.J. Pleizier

10 jaar

Het is de dag na het 10-jarig jubileum van de PThU. Een dag waarin de diversiteit van de protestantse instelling inhoudelijk en in vormgeving ruimschoots aandacht kreeg in een eigentijds en feestelijk programma. De festiviteiten vonden plaats in de twee grote oude kerkgebouwen, de Martinikerk aan de Grote Markt en de Nieuwe Kerk, gebouwd naar het protestantse model van de Amsterdamse Noorderkerk, en het gebouw aan de Oude Ebbingestraat waar de PThU gevestigd is. Tien jaar PThU is een illustratie van de beweeglijkheid van de theologie. De jubileumviering illustreert dat nadrukkelijk voor de theologiebeoefening in het centrum van Groningen. Na weg te zijn geweest uit Groningen kwam de kerkelijke theologie in 2012 weer terug.

De Groningse theologische faculteit is gevestigd in het oude gerechtsgebouw, de Protestantse Theologische Universiteit bevindt zich in een voormalig bankgebouw. Theologie parasiteert niet op het recht en op de economie, het lijkt eerder andersom te zijn: zekerheden worden niet meer transcendent opgevat, gegrond in de werkelijkheid van God, zijn onveranderlijke trouw, maar de seculiere samenleving zoekt haar zekerheden in recht en economie. Wij staan voor onze rechten. Wij verstaan onze zekerheden toch vooral economisch. Dat gaat aan de universitaire wereld niet voorbij. Toenemende protocollering om de rechten van studenten goed te borgen, tegen plagiaat, in het belang van kwaliteitscontrole. Op zichzelf belangrijk genoeg, maar de juridisering dreigt daarmee ook toe te nemen. Begrijpelijk, want willekeur in beoordelingen moet worden voorkomen en de ernstige fraudezaken in wetenschappelijk onderzoek uit het recente verleden vragen om extra regelgeving. Voorts moeten resultaten meetbaar zijn. Productiviteit wordt uitgedrukt in studiebelastingsuren of publicaties. Het juridische en het economische zijn overal, maar de locaties in de binnenstad van Groningen van de faculteit Godgeleerdheid van de RUG en de Protestantse Theologische Universiteit, houden de gedachte levend dat theologie iets anders vertegenwoordigt dan menselijk recht en wereldse productiviteit.

Het jubileum van de PThU werd groots gevierd. Korte preekjes, masterclasses, een film waarin de visie van de universiteit werd uitgebeeld, workshops, een ingetogen viering, een Engelstalige academische plechtigheid met

eredoctoraten voor de Zuid-Afrikaanse theoloog Dirkie Smit die een belangrijke rol heeft gespeeld in de totstandkoming van de belijdenis van Belhar en voor de Utrechtse hoogleraar internationale betrekkingen, Beatrice de Graaf. Het eredoctoraat voor Beatrice de Graaf volgde kort op de publicatie van het essay dat ze schreef op verzoek van de Protestantse Kerk over veiligheid en geweld in theologisch perspectief: *Heilige strijd* (Boekencentrum 2017). Wij verankeren onze zekerheid in de rechten die we hebben of in de economische vooruitgang, al dan niet in een discours van duurzaamheid. De Graafs essay voegt daar de beleving van veiligheid aan toe. Veel angst in de samenleving hangt samen met het onzekere gevoel dat wordt opgeroepen door de combinatie van islam, terrorisme en immigratie.

Het essay is geschreven vanuit de nuchterheid die we van De Graaf kennen uit haar optredens in de media, maar ze verbindt dat tegelijk met een hoopvolle houding waarvoor ze put uit de bronnen van het christelijk geloof. De Graaf zingt niet mee in een links koor dat angst als irrationeel wegwuift, niet zelden vanuit een eigen comfortabele positie van juridische en economische zekerheid. Ze voegt zich ook niet bij de rechtse stemmen die de angst aanwakkeren door en passant vluchtelingen in diskrediet te brengen of denken vanuit een versimpelde gelijkstelling tussen religie en geweld. De Graaf weet een middenweg te bewandelen die bestaat uit goed inzicht in de parameters van veiligheid, zonder het gevoel van onveiligheid te bagatelliseren. Zij oriënteert zich op de klassiek christelijke traditie en betreft die op nuchtere feiten en theorieën over de veiligheid in Nederland en de wereld. Ook de aandacht voor veiligheid is echter geen zekering voor een zeker leven. Met de christelijke traditie maakt De Graaf een zinvol onderscheid tussen *securitas* en *certitudo*, de zekerheid waarin de gelovige leeft valt niet samen met een samenleving die volledig gezekerd is, alsof *security* ons laatste redmiddel is. Het eredoctoraat van De Graaf past daarmee in het rijtje van theologische nuancering van onze maatschappelijke en culturele zekerheden van geld, recht en veiligheid.

Relevante theologiebeoefening

Het eredoctoraat van De Graaf is ook een statement over de relatie tussen theologie en samenleving. Terecht wordt van de theologiebeoefening gevraagd dat zij maatschappelijk relevant is, hoewel kerkelijke relevantie daar mijns inziens ook onder valt. Kerken en christelijke gemeenschappen zijn immers op een bepaalde manier gewoon deel van het publieke domein, zoals voetbalverenigingen, musea, politieke partijen, het democratisch debat en de vrije markt, om maar een paar dwarsstraten te noemen. Theologisch onderzoek naar en academische interesse in kerkelijke ontwikkelingen zijn natuurlijk geen verkerkelijking van de theologie. Theologie is niet slechts relevant als het

over de thema's van het maatschappelijk debat gaat. Er is ook een eigen agenda, ook als er in de samenleving niet over wordt gepraat.

Maar er zit nog een ander addertje onder het gras bij het – terechte – pleidooi voor een maatschappelijk relevante theologie. Theologen lopen snel het risico zich te bewegen in kennisdomeinen die niet tot hun expertise behoren. Hoe theologische theorievorming maatschappelijk relevant kan zijn, moet misschien juist wel blijken uit hoe andere wetenschappers theologische inzichten verwerken in hun eigen specialisme. Precies daarvan is het werk van Beatrice de Graaf een mooi voorbeeld. Zij doet als specialist internationale betrekkingen, veiligheid en terrorisme volop mee aan het maatschappelijk debat. Aan de tafels van talkshows geeft zij deskundig commentaar. Dit is op deze manier geen taak voor een theoloog. Tegelijk weet zij wat er speelt te verbinden met de grote christelijke traditie. Dit betekent uiteraard niet dat theologen niet nodig zijn. De genuanceerde toon en benadering van de De Graaf sluiten aan bij de rede die prof. Jan Muis bij zijn afscheid aan de PThU hield, tijdens de opening van het academisch jaar. In zijn afscheidsrede sprak Muis over Augustinus' onderscheid tussen de stad van de mens en de stad van God. Over de kerk zegt Muis dan dat zij 'het koninkrijk van God verwacht en daarom waakzaam dient te zijn bij elke verabsolutering van de macht van de staat, zowel de religieuze, als de seculiere verabsolutering.' Jan Muis hoeft dit niet aan de tafels van Eva Jinek of Matthijs van Nieuwkerk uit de doeken te doen. Tegelijk laat het werk van Beatrice de Graaf zien dat veiligheid dimensies heeft die van andere aard zijn dan de seculiere verabsolutering. Als theologen inspiratie kunnen aanreiken voor deskundigen die vanuit hun christelijk geloof willen bijdragen aan grote vragen waar de samenleving voor staat, dan is de theologie daarmee uiterst relevant. Misschien meer in afgeleide vorm, maar daarmee niet minderwaardig. Ook als het eigenlijke werk van theologen zich wat in de marge afspeelt.

50 jaar

Op 11 november 2017 vond in Kampen een bijzondere kerkdienst plaats (voor de seculiere samenleving wellicht in de marge, maar voor de betrokken gereformeerde kerkgenootschappen bepaald niet). De Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken en de synode van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt ontmoetten elkaar en zetten stappen in het verdere proces van eenwording van beide denominaties. Het programma van de dag was op een bepaalde manier ambitieus: inspirerende ideeën over eenwording werden gedeeld, een besluittekst over de eenwording kwam tot stand en de dag werd afgesloten met een indrukwekkende viering van het heilig avondmaal. Maar, uit de aard van de zaak zijn verzoening en eenheid ambitieus. Je wenst de broeders en zusters van beide gereformeerde kerken geen lang en slepend

proces toe, zoals de hervormden, lutheranen en gereformeerden die samen de PKN werden. Een geschiedenis van 50 jaar scheiding, van 1967 tot 2017, is met de instelling van de regiegroep die het proces van eenwording van de kerken voorbereidt, tot een einde gekomen. Of misschien moet je ecclesiologisch wel zeggen dat dit al gebeurde bij de gezamenlijke viering van het avondmaal, waarbij de pijn en zonden in het verleden in een verzegelde kruik bijeen werden gebracht voor het aangezicht van God?

Het avondmaal belichaamt de geestelijke eenheid; een regiegroep gaat vormgeven aan organisatorische eenheid. Aan de ene kant kan het niet zonder organisatie. Een kerk is tenslotte ook een institutie, een samenspel van menselijke processen, regelgeving en sociale praktijken. Tegelijk zou er tussen (protestantse) kerken al veel gewonnen zijn als het avondmaal meer als uitdrukking van eenheid zou functioneren. Als kerkordes zo zouden zijn ingericht dat ze de tafelgemeenschap met andere christenen niet belemmeren, maar er toe oproepen. Het sacrament is geen uitdrukking van een eigen, veelal op wereldschaal marginale, identiteit van een kerkgenootschap. Het zou andersom moeten zijn: een kerkgenootschap, geboren in de geschiedenis, vaak met de nodige zwarte bladzijden, drukt een historische en theologische identiteit uit die wordt overstegen door het Heilig Avondmaal, dat met de doop – ingebed in verschillende theologische tradities en praktische vormgevingen – toch het meest centrale en kerk-overstijgende is dat christenen delen. Kerkordes hebben de neiging om toegang tot vieringen van het avondmaal te beperken tot de eigen leden, waarbij het maar al te snel lidmaatschap van het eigen genootschap betreft dat de beleden eenheid van het mystieke en wereldwijde lichaam van Christus niet of nauwelijks tot uitdrukking brengt. Zodra we de landsgrenzen overgaan, merken we hoe de protestantse ecclesiologie dit haast niet kan dragen. Avondmaalsgemeenschap met alleen de eigen kerkleden houdt in principe bij de landsgrenzen op. We moeten dan de stap van het collectieve, de kerkgemeenschap, maken naar het individuele, de geloofsrelatie. Het geloof van de enkeling – ook wel weer de kracht van het protestantisme, waarin de mens persoonlijk voor het aangezicht van God staat – moet de avondmaalsgemeenschap dragen wanneer de landsgrenzen overschreden worden. Hier ligt nog wel wat ecclesiologisch huiswerk.

Protestantisme

Ook in november, dezelfde maand waarin de GKV en NGK hun intenties tot eenwording gestalte gaven, presenteerde de Evangelische Omroep de resultaten van een onderzoek naar Nederlandse protestanten. Ook de Evangelische Omroep bestond in 2017 50 jaar. In het onderzoek *Verskillend verbonden*. De

Nieuwe Protestanten in beeld gaat de aandacht naar de 25-45-jarigen. Dit soort onderzoeken wordt met enige regelmaat uitgevoerd. De beperktheid van de resultaten laat zich raden. Vaak blijft het bij een meting van een aantal vrij voorspelbare overtuigingen onder protestantse gelovigen: hoe denken ze over – meestal controversiële – ethische kwesties en hoe kijken ze aan tegen de Bijbel als Woord van God. De opzet van dergelijke onderzoeken onder protestanten en de presentatie van de gegevens laten zelf meestal een protestantse *bias* zien: de interesse gaat vooral uit naar de Bijbel als kenbron van geloofsovertuigingen en de manier waarop protestantse gelovigen de Bijbel toepassen, met name in de spanningsvelden tussen christelijk geloof en maatschappelijke ontwikkelingen en *moral majorities*. De diversiteit tussen protestanten wordt in het rapport vooral op de noemer van de ‘bijbelopvatting’ gebracht. Het lijkt het meest onderscheidend te zijn bij het op een protestantse manier nadenken over de verschillen tussen protestanten: hoe denk je over de Bijbel? Een variant daarvan komen we binnen de gereformeerde gezindte ook tegen. Ik herinner me uit mijn studententijd tijdens een studiekekring, dat ds. C. den Boer weigerde om over ‘schriftopvatting’ te spreken, maar consequent over ‘schriftgeloof’ sprak. Wij geloven de Schrift als Woord van God, en wij houden er geen opvatting over de Schrift op na. Daarmee wilde ds. Den Boer recht doen aan het belijdend spreken over de Schrift. Daarmee hield hij ook een wat bevindelijke afstand tot de discussies over het schriftgezag zoals die in de jaren ‘80 van de vorige eeuw plaatsvonden binnen de toenmalige Gereformeerde Kerken in Nederland. Den Boers correctie op het denken in ‘opvattingen’ heeft een andere kant. In het protestantisme is niet de manier waarop je over de Bijbel ‘denkt’ zozeer van belang, maar de praktijk van het ‘bijbelgebruik’ is veel fundamentele en daarmee ook onderscheidender. Niet: zeg me hoe je over de Bijbel denkt, maar: zeg me hoe je de Bijbel gebruikt en ik weet wat voor protestant je bent.

Uiteraard is er een verband met de manier waarop de Bijbel gehanteerd wordt en welke (theologische) opvatting iemand over de Bijbel als (geïnspireerd) boek heeft, maar dat laatste is veelal toch secundair. Daar zouden een paar hypothesen aan te verbinden zijn, zoals een biblicistisch gebruik van de Bijbel of een meer symbolisch gebruik van de Bijbel in verband staat met iemands geloofsbeleving. Het zegt iets over de rol van autoriteit, over de relatie tussen religie en samenleving, en over de fundering van de moraal. Niet hoe je over de Bijbel denkt, bepaalt de verschillen tussen christelijke politieke partijen, maar hoe in de politiek de Bijbel wordt gehanteerd. Niet opvattingen over openbaring, maken verschil uit tussen de rol van de Bijbel in gezinnen, maar hoe vaak de Bijbel opengaat, wat er gebeurt als uit de Bijbel gelezen wordt et cetera. Deze hypothese gaat terug op het ontstaan van het protestantisme: natuurlijk kwam met de Reformatie een ander verstaan van de Schrift mee,

maar de praktijk ging voorop. De toename van de beschikbaarheid van de Bijbel in de volkstaal, de exegetische omgang met de Bijbel, de nieuwe 'canon binnen de canon' vanuit Paulus, de impact van de Bijbel op educatie en daarmee op de economie. Wetenschappers hebben de nodige nuances aangebracht: er waren al uitgaven van de Bijbel in de volkstaal voor Luther met zijn Duitse vertaling kwam; de Weber-these dat er een directe relatie bestaat tussen de protestantse Bijbel en de economische ontwikkeling verdient de nodige relativering. Toch is hét voorbeeld in dit verband, om het nog maar eens te noemen: Luthers bijbelvertaling. De Lutherbijbel gaat uit van het taalgebruik van de mens, niet van een bepaalde opvatting of theorie over de taal. Het gebruik, de praktijk, gaat in zekere zin aan de theorie vooraf. In de ontwikkeling van de gereformeerde theologie valt dat na te gaan als we zien dat pas in de gereformeerde orthodoxie van de 17e eeuw de onderscheidingen in de schriftleer verfijnder worden. Met dit perspectief op gebruik, komt het geloof als levende werkelijkheid meer in beeld dan bij het meten van opvattingen.

Minstens zo interessant bij rapporten als dat van Evangelische Omroep over de 'nieuwe' protestanten van 25-45 jaar is de framing van de resultaten in presentaties en persberichten. Allereerst die ondertitel: nieuwe protestanten. Wat 'nieuwe' protestanten zijn wordt niet zo duidelijk. Een filmpje gemaakt voor NPO3 vertelt dat de nieuwe protestant vooral de gedigitaliseerde mens is. Het onderzoek wordt geframed binnen de veronderstelling dat de 25-45-jarigen sterk beïnvloed zijn door de digitalisering en dat hun protestantse geloof daar natuurlijk door is veranderd. De EO presenteert het onderzoek als een markt-onderzoek: het gaat om de afstemming van de programma's op een doelgroep kijkers. De website NieuwWij legt vooral de nadruk op het sociaal kapitaal in het protestantisme, de vrijwilligers en de gemeenschapszin. Hier wordt eenzelfde punt zichtbaar: niet hoe de respondenten denken, maar hoe onderzoek wordt gebruikt, doet ertoe.

We weten allemaal dat onderzoek nooit waarde vrij is, maar altijd onderdeel uitmaakt van een onderzoeksagenda. Kennis staat nooit op zichzelf, maar functioneert in een breder moreel, sociaal en levensbeschouwelijk raamwerk. Dat roept nog een keer de vraag op naar de relevantie van de theologie. Ook het onderzoek binnen theologische instellingen als PThU, TUA, TUK en ETF staat in een raamwerk. Dat wordt geëxpliciteerd in onderzoeksprogramma's. Daarin krijgt onderzoek niet alleen richting, maar wordt ook de relevantie ervan uitgedrukt. Theologie heeft haar eigen agenda en dat is goed. Tegelijk verhouden wetenschappers zich altijd tot wat er om hen heen gebeurt in kerk en maatschappij. Daar zit ook vaak een agenda onder. Wetenschap is een func-

tie van de samenleving, theologische wetenschap is daarnaast ook een functie van de kerk. Door de theologische wetenschap verhoudt de kerk zich denkend tot wat zich in de samenleving afspeelt, brengt waarden in of oriënteert zich aan ontwikkelingen in de samenleving. Dat wordt ook weerspiegeld in wetenschappelijke congressen.

Afgelopen zomer woonde ik in Luthers Wittenberg het congres *Cultural Impact of the Reformation* bij. Niet zozeer de vraag of de Reformatie de Europese cultuur heeft beïnvloed stond centraal; daar zijn we het wel over eens. Maar kun je eigenlijk wel spreken over 'Reformatie' of moeten we over 'Reformaties' (meervoud) spreken? En hebben culturele ontwikkelingen ook geen impact gehad op deze Reformaties? Diversiteit en beïnvloeding zijn complexe processen, en waar de samenleving complexer wordt, waar diversiteit een belangrijk thema is en waar de eenvoudige scheiding tussen subject en object is opgeheven en de wederkerigheid veel meer aandacht krijgt, veranderen ook de vraagstellingen die theologie heeft naar het verleden, de kerkelijke praktijken of de uitlegtradities van de Schrift. Een ander voorbeeld is de grote belangstelling voor hermeneutiek in de gereformeerde theologie vandaag de dag. Het lijkt niet alleen alsof er een inhaalslag moet worden gemaakt. Hermeneutiek gaat allang niet meer over 'interpretatieregels', maar brengt een hele filosofie van verstaan met zich mee. Voor sommigen heeft dit een grote evidentie, anderen verhouden zich er kritisch toe, maar het lijkt alsof elke vraagstelling niet anders dan met een beroep op hermeneutiek kan worden opgelost. Het zou de moeite waard zijn om ook hierbij de vraag te stellen binnen welk raamwerk van vooronderstellingen dit functioneert.

Het is niet nodig om uitgebreid stil te staan bij het niet doorgaan van de GTU. In november afgelopen jaar bleek de synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken niet akkoord te kunnen gaan met het voorstel dat de regiegroep tot oprichting van de GTU had voorgelegd. Er is in andere kolommen voldoende over geschreven. Er is meer dan één factor die ertoe heeft geleid dat het niet zo is gegaan als velen toch hadden gehoopt. Het is ook wat te eenvoudig om het verschillend omgaan met hermeneutische vragen hiervoor aan te wijzen. Maar ook hier geldt dat niet het denken over de Schrift, maar het gebruik ervan, fundamenteeler is. De verschillende gereformeerden verschillen confessioneel niet: de Schrift als geopenbaard Woord van God, volgens de verwoordingen in de gereformeerde confessies. Maar het hanteren daarvan in de praktijk, de concretisering, het 'geleefde' schriftgeloof of de perceptie daarvan bij de ander, blijkt in de praktijk minstens zo fundamenteel te zijn als wat er op papier staat in confessies of preambules. Helaas is de hermeneutiek te veel belast geraakt met thema's uit de ethiek en de ambtsleer. Daardoor lukt het niet goed om op een meer fundamenteel niveau na te denken

over de vraag welke rol de Schrift speelt in het geheel van kerkelijke praktijken en het geleefde leven van gelovigen en christelijke gemeenschappen.

Dit is een breed protestantse vraagstelling en het zou de moeite waard zijn om dit vanuit de verschillende protestantse perspectieven ook eens wat descriptief te bekijken. De rol van de Schrift in bijbelwetenschap, systematische theologie en praktische theologie is niet hetzelfde. Of theologische inzichten en theologisch onderzoek 'bijbels' zijn, is misschien niet helemaal de goede vraag. De Schrift is geen meetlat waarlangs we allerlei natuurwetenschappelijke waarheidsclaims kunnen leggen. Geldt dat ook niet voor de theologie? Pastoraat is een bij uitstek theologisch vak. Toch kun je voor het theologisch gehalte van het vak niet volstaan met de vraag wat een 'bijbelse' vorm van pastoraat is. In zijn handboek *Seelsorge* wijst Jürgen Ziemer erop dat we aan de hand van bijbelse praktijken van pastoraat een beeld krijgen van hoe in de diverse situaties die in de Schrift beschreven worden pastoraat plaatsvond. En ook al zou je van mening zijn dat deze situaties normatief zijn voor onze praktijken van pastoraat - wat volgens mij een biblicistische positie is - dan nog valt dit niet samen met één van de hedendaagse modellen van pastorale zorg of helpt het niet zomaar bij het vinden van oplossingen van pastorale vragen. Dit ligt veel complexer en het is hier waar hermeneutiek een bijdrage kan leveren. Die doordenking is nog lang niet klaar en overstijgt klimaatverschillen tussen kerkelijke gezindten en die kunnen niet zomaar worden opgelost met een beroep op de belijdenis of een beroep op voortgaande openbaring.

400 jaar

Misschien is Dordt daar wel een goed voorbeeld van. 2018 is het jaar waarin het 400 jaar geleden is dat de Dordtse synode van start ging. Dordt is natuurlijk vooral bekend geworden vanwege de leerregels die als confessioneel geschrift onderdeel zijn van de gereformeerde identiteit. De leerregels die je eigenlijk alleen maar goed kunt begrijpen als je elk hoofdstuk achterstevoren leest, zo leerde dr. Antoon Vos ons als tweedejaarsstudenten bij het college symboliek in Utrecht. Je kunt de stellingen niet begrijpen als je niet begrijpt waartegen ze gericht zijn. Je moet dus beginnen bij de verwerping van de dwalingen. Nu lijken de leerregels juist een voorbeeld te zijn van een theologiebeoefening die zich voortdurend beroept op de waarheid van de Schrift. Maar voor je het weet lees je een moderne hermeneutiek die geënt is op funderingsdenken in, in een premoderne omgang met de Schrift. Richard Muller, de kenner van de gereformeerde orthodoxie en specialist op het vlak van de relatie tussen Middeleeuwen, Reformatie en scholastiek, heeft er in diverse publicaties op gewezen hoe het schriftgebruik in de gereformeerde orthodoxie is ingebed in een oude exegetische traditie. Het is de omgang met de Schrift die

bepaalt hoe (theologische) vraagstukken binnenkomen en van een antwoord worden voorzien. Er waren allerlei klimaatverschillen in de culturen waarin remonstranten en contraremonstranten naast elkaar in de kerk bestonden. Zoals die er ook waren tussen cocceianen en voetianen. Toch is veel bepalender hoe theologische vraagstukken verbonden worden met de exegetische tradities, het functioneren van autoriteiten en de visie op kennis.

Was het zo dat de remonstranten meer onder de indruk waren van het scheidingsdenken, waarin natuur en genade naast elkaar bestonden, elkaar wellicht nodig hadden, maar geen intrinsieke verbinding aangingen? Gingen de remonstranten mee met een kennisopvatting die eerder cartesiaans was dan klassiek christelijk? Ook in de gereformeerde scholastiek ging het er stevig aan toe in verschillen tussen opvattingen. Ook met belangrijke consequenties voor de inrichting van de samenleving en de vormgeving van het christelijk leven. Denk bijvoorbeeld aan de discussies over de reikwijdte van het sabbatsgebod, zoals die plaatsvonden tussen vertegenwoordigers van de verbondstheologie van Johannes Cocceius met de aanhangers van Voetius. Ook in die discussies stond het beroep op de Schrift ter discussie. Maar, zoals wetenschappers als wijlen dr. Willem van Asselt hebben laten zien: zij beoefenden theologie vanuit eenzelfde soort raamwerk van kennisverwerving. Bij de leerregels van Dordt stond een fundamenteel andere opvatting over de werkelijkheid van God en mens tegenover elkaar. 400 jaar later gaan de gesprekken, zoals ik die vernam vanuit een verslag in het *Reformatorisch Dagblad*, over Dordt over de vraag of er (nog) over de leerregels gepreekt wordt. Verder staan de leerregels in het bijzonder en de synode van Dordt in het algemeen model voor onvrijheid en overheersing van meerderheden in de kerk over minderheden. Deze vragen weerspiegelen natuurlijk vooral ook waar bij ons de aandacht naar uitgaat: is er in de prediking voldoende aansluiting bij (of in sommige gevallen zelfs: herhaling van) de theologische tradities uit het verleden of: is er in de kerk voldoende oog voor diversiteit en marginalisering, thema's die in de postmoderne westerse samenlevingen hoog op de agenda staan. Maar 400 jaar na Dordt kan de receptie van de leerregels ons ook opnieuw bepalen bij de vraag waar de scheidslijnen lopen in levensbeschouwelijk opzicht. Hoe verstaan wij ons menselijk leven voor het aangezicht van God. Zijn wij daarin fundamenteel vrij, lees: autonoom, of zijn wij krachtens ons schepsel-zijn (gelukkig!) verbonden aan een willende – en daarmee liefhebbende en persoonlijke God? Ondanks verschillen in omgang met de Schrift, ook met vergaande consequenties in kerkelijk leven en in de ordening van het alledaagse christelijke bestaan, zullen gereformeerden zich hierin moeten kunnen vinden. Zien wij de werkelijkheid als fundamenteel los van God, zoals het cartesianisme en de 17e-eeuwse remonstrantse denkers veronderstelden – of kunnen wij niet heen om een diepe eenheid tussen Schepper en schepsel, zonder dat

beiden in elkaar opgaan. De verkiezende God en de gelovende mens concurreren niet met elkaar, maar veronderstellen elkaar, zoals het schepsel de Schepper veronderstelt. Een vraag die er na 400 jaar nog zeer toe doet.

Personalia

Van de promoties de afgelopen maanden vermeld ik aan het eind van deze Reflexen de studies van Peter Spies, die op 22 november 2017 aan de Theologische Univeriteit te Apeldoorn promoveerde op een proefschrift over de gereformeerde kerk in de Nederbetuwe in het spanningsveld van politieke machten en maatschappelijke veranderingen; van Jan Henk Soepenbergh over de afgescheiden gemeente van Amsterdam, die op 1 december 2017 promoveerde aan de Theologische Universiteit te Kampen; van mr. Teunis van Kooten over het kerkgenootschap in de neutrale staat, met zijn promotie op 21 december 2017 aan de faculteit Rechten van de Vrije Universiteit te Amsterdam; van Dirk-Jan de Kooter over de totstandkoming van de Statenvertaling, promotie op 9 januari aan de faculteit Godgeleerdheid van de VU in Amsterdam. Kerkgeschiedenis en kerkrecht zijn disciplines waar in het recente verleden over is gezegd dat er (te) weinig aandacht naar uitgaat in de hedendaagse theologiebeoefening. Deze proefschriften laten zien dat beide vakgebieden springlevend zijn. We feliciteren de gepromoveerden hartelijk en wensen hen toe dat zij vanuit hun studies dienstbaar blijven aan academie, kerk en samenleving, zoals de wens luidt die meestal wordt uitgesproken bij de promotieplechtigheid.

Felicitaties zijn er ook voor Sabine Hiebsch die is benoemd op de Kooiman-Boendermaker leerstoel aan de Theologische Universiteit Kampen, voor Koert van Bekkum, universitair docent aan de TUK, met zijn benoeming als deeltijd docent aan de Evangelische Theologische Faculteit te Leuven en voor mederedactielid Henk van den Belt, bijzonder hoogleraar vanwege de Gereformeerde Bond in Groningen, met zijn aanstelling als universitair hoofd docent kerkgeschiedenis aan de faculteit Godgeleerdheid en godsdienstwetenschap van de Rijksuniversiteit Groningen. De constructie van de laatste benoeming moet de romantici onder ons, waartoe ik mijzelf ook reken, goeddoen. De *duplex ordo* bestaat dan wel niet meer, maar bij een dubbelbenoeming zoals Van den Belt die nu heeft aan een openbare faculteit en de samenwerking die er in het BA-programma in Groningen is tussen faculteit en PThU, gaan de gedachten toch even terug naar Utrecht en Leiden in de tijd dat de kerkelijke opleiding, kerkelijke modaliteiten en openbare faculteit in onderlinge samenhang en met gescheiden verantwoordelijkheden vormgaven aan de beoefening van de theologie. Misschien nog eens iets om in de toekomst bij mogelijke nieuwe constructies van theologische opleidingen, want écht rustig zal het op dat terrein nooit worden, in het achterhoofd te houden.